

Şırnaklı Bir Âlim:
Molla Feyzullah Erzen ve Fıkıhla İlgili Eserleri
İbrahim YILMAZ*

Özet

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde dün olduğu gibi bu gün de birçok âlim yetişmiş ve bu âlimler toplumun manevi olarak inşasında önemli hizmetler vermişlerdir. Bu makalede Güneydoğulu bir âlim olan Molla Feyzullah Erzen'in (1932-2002) hayatı ve fıkıhla ilgili eserleri hakkında bilgi verilmektedir. Şırnak'ın Güçlükonak ilçesine bağlı Findık köyünde doğan Molla Feyzullah Erzen, çocukluğundan itibaren ilim tahsili için Türkiye, Irak ve Suriye'de birçok bölgeye seyahatte bulunmuştur. Yaşadığı dönemde toplumun sorunlarına karşı duyarlı olmuş, gündemi meşgul eden fikhî meseleler hakkında görüşüne başvurulmuş bir âlim olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şırnak, Molla Feyzullah, Medrese, Eser, Fıkıh

Molla Feyzullah Erzen and His Works on Fiqh

Abstract

In south-east region of Turkey a number of religious scholars have grown up in the past and present. They have played a notable role in establishing a virtuous society. This article deals with the life of Molla Feyzullah Erzen and his works about fiqh. He was born in 1932 in Findık, Güçlükonak, Şırnak. He traveled for education a lot of regions of Turkey, Iraq and Syria. He was sensitive about social matters and wrote a lot of books about these matters.

Key Words: Şırnak, Molla Feyzullah, Madrasah, Works, Fiqh

* Yrd Doç. Dr., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı,
ibrh.yilmaz@hotmail.com

GİRİŞ

Tarihte pek çok alanda bilim adamı yetiştiren Cizre havzasındaki medreselerde¹ son dönemlere kadar önemli din âlimleri yetişmiş², Nuh (as)'ın manevi ikliminde yetişen bu zevât, içinde buldukları coğrafyada halkın teveccühünü kazanmış ve toplumun maneviyatını inşaada önemli roller üstlenmişlerdir.³

Günümüzde de Cizre havzasında bulunan medreselerde tedrisini tamamlayıp icazet alan onlarca ilim talebesi, gittikleri beldelerde, camilerde imam hatiplik görevlerini ifa etmenin yanında görev yaptıkları camileri ve evlerini medreseye dönüştürmüşler ve buralarda talebe yetiştirmeye devam etmişlerdir. Bu âlimler, görev yaptıkları bölgelerde halkın sorunlarına karşı duyarlı olmuşlar ve karşılaştıkları güncel sorunlara dinî çözümler üretmeye çalışmışlardır.⁴

1 Cizre ve civarında kurulan medreselerin tarihçesi hakkında bkz. Abdullah Yaşın, *Tarih Kültür ve Cizre*, Ankara 2007, s. 124-163; M. Halil Çiçek, "Yakın Dönemde Cizre Medreseleri", Hz. Nuh'tan Günümüze Cizre Sempozyumu, Cizre Kaymakamlığı, İstanbul 1999, s. 126.

2 Bkz. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu* (14-16 Mayıs 2010), Sempozyum Bildirileri, Şırnak 2010, s. 531-791

3 Örnek olarak Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezeri'nin (1893-1968) İdil yolu üzerinde bulunan *Serdahl Medresesi*'ndeki tedris ve irşad hizmetleri verilebilir. Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezeri'nin Hayatı, tedris ve irşad hizmetleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Muhammed Bâki Seydâ el-Cezerî, *Nakşî Halidî Seydâî Postnişinler, (Mektûbât /Şeyh Muhammed Saîd Seydâ el-Cezerî, Haz: Şeyh Abdüssamed el-Fârkını, trc. İbrahim Öztürk, İnegöl 2008, içerisinde)*, s. 40 vd.

4 Son dönem Cizre havzasında yetişen medrese âlimleri ile ilgili bkz. Recep Özdirek, "Cumhuriyet Döneminde Şırnak Bölgesinde Yaşayan Âlimlerin Fıkıhla İlgili Eserlerinin Değerlendirilmesi", Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010), Sempozyum Bildirileri, Şırnak 2010, s.707-722.

Bölgede hizmet ve irşat görevini yürüten bu âlimlerden bazıları karşılaştıkları soru/n/lara şifâhi olarak çözüm üretirken, bazıları da kendilerine yöneltilen güncel meselelere dair fikhî araştırmalarını kitaplaştırmışlardır. Bu âlimlerden biri olan Molla Feyzullah Erzen Hoca, hizmet ve irşat görevini yürütürken karşılaştığı fikhî meselelerle ilgili araştırmalarını kitaplaştırmıştır.

Çalışmamızda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yetişmiş olan Şırnaklı âlim Molla Feyzullah Erzen'in (1932-2002) hayatı ve fıkıhla ilgili eserleri hakkında bilgi verilecektir.

I. Hayatı ve İlmî Şahsiyeti

A. Erzen Ailesi

Ailenin soy kütüğü Emeviler döneminde Hz Ali (ra) taraftarlarına yapılan baskıdan kaçarak Bağdat'a yerleşen Ehl-i Beyt mensuplarına dayanmakta olup bu aile seyyid olarak bilinmektedir. Ailenin büyük dedelerinden Seyyid Ahmet ve ailesi, Moğolların 1258 yılında Bağdat'ı istila ve talan etmesinden⁵ sonra Irak'tan kaçarak Anadolu topraklarına sığınmış ve Diyarbakır ile Siirt arasında bulunan Erzen beldesine yerleşmişlerdir. Aile, 1935'te soyadı kanunu çıkınca "Erzen" soyadını almıştır.⁶

14. yüzyılın başlarında Timur'un Anadolu'ya girip talan ettiği sırada⁷ Erzen beldesi de bundan etkilenmiş⁸ ve ailenin büyüklerinden Seyyid İbrahim, Erzen beldesini terk ederek Siirt'e yerleşmiştir. Babası Seyyid İbrahim ile birlikte Siirt'e yerleşen Seyyid Molla Hasan el-Hatîb, kısa sürede halk tarafından sevilmiş, saygı görmüş ve bölgede *fetva mercii* kabul edilmiştir. Molla Hasan, Siirt'te vefat etmiş ve cenazesi burada defnedilmiştir.⁹

5 Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, Hayat yay. 1970, s36.

6 M. Said Erzen, *Dünden Bugüne Erzen Ailesi*, İstanbul 2007, s. 9-14.

7 Nuri Ünlü, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*, İstanbul 1984, s. 211-212; Heyet, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, Çağ yay., İstanbul 1989, VI, s. 514.

8 Erzen şehri büyük surlarla çevrili bir yerleşim merkezi iken bu talan sırasında şehir yakılarak tahrip edilmiştir. Bugün surların kalıntıları mevcut olup harabe halindedir. Bkz. Erzen, *Erzen Ailesi*, s. 9.

9 Erzen, *Erzen Ailesi*, s. 15.

Molla Hasan el-Hatib'in Şeyh Ömer ile Seyyid Abdullah adında iki oğlu bir vesile ile o tarihlerde Siirt'in Eruh ilçesine bağlı Fındık köyüne gelmişlerdir. Fındık halkı bu iki zâtı çok sevmiş ve orada imamlık yapmalarını teklif etmişlerdir. Teklifi kabul eden bu iki zât, buradan evlenip köye yerleşmişlerdir. Burada imamlık yapan bu iki zat aynı zamanda camiye medrese haline getirmişler ve öğrenci yetiştirmişlerdir. Fındık beldesi bu iki seyyid zatın yerleşmesinden sonra bir *ilim merkezi* haline gelmiştir. Fındık köyüne yerleşen Şeyh Seyyid Ömer'in İbrahim ve Hasan isminde iki oğlu olmuştur. Kardeşi Abdullah'ın ise Muhammed isminde bir oğlu olmuştur. Bugün Erzen ailesi olarak bilinen sülale, Fındık köyünde dünyaya gelen Seyyid İbrahim, Seyyid Hasan ve Seyyid Muhammed ismindeki bu üç zatın neslinden gelmektedir.¹⁰

Molla Feyzullah Erzen'in babası Şeyh Muhammed Erzen (1891-1967), Siirt'ten Fındık köyüne gelip yerleşen Seyyid Ömer'in ikinci oğlu olan Şeyh Hasan'ın (1854-1932) üçüncü oğludur. Rahime Hanım ile evlenen Şeyh Muhammed Erzen, Fındık köyünde imamlık ve müderrislik yapmıştır.¹¹

B. Hayatı ve İlmî Şahsiyeti

1. Medrese Tahsili ve Memuriyet Hayatı

a. Medrese Tahsili

Molla Feyzullah Erzen, 1932 yılında Fındık¹² köyünde doğmuş olup Şeyh Muhammed Efendi (1891-1967) ile Rahime Hanım'ın üçüncü oğludur. Fıkıhta Şafii mezhebine mensup olan Molla Feyzullah Erzen Nakşibendî tarikatına müntesiptir.

İlkokula devam ederken babasından da Kur'an eğitimi almıştır. İlkokuldan sonra Arapça ve diğer dinî ilimleri tahsile başlamıştır. Bir süre sonra Cizre'ye giderek Seyyidler Camii'nde Şeyh Muhammed Saîd

¹⁰ Erzen, *Erzen Ailesi*, s. 17.

¹¹ Bkz. Erzen, *Erzen Ailesi*, s. 67,100, 109.

¹² Fındık Köyü, önceleri Siirt'in Eruh ilçesine bağlı olup Bohtan diye bilinen bölgede yer almaktadır. Ancak Fındık, Şırnak il olduktan sonra Şırnak'ın Güçlükönak ilçesine bağlanmıştır.

Seyda el-Cezeri'nin¹³ (ö.1968) öğrencisi olan Karşlı Mele İbrahim Güneş Hoca'dan (ö. 2006) ders almaya başlamıştır.

Bir ara Molla Feyzullah Erzen, hocası Karşlı Molla İbrahim ile beraber tahsil için Irak'ın Zaho beldesine gitmiştir. Burada kısa bir süre kaldıktan sonra Cizre'ye dönmüşlerdir. Hocası Karşlı İbrahim, Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezeri'den icazet alıp memleketi Kars'a dönmek zorunda kalınca onunla birlikte Kars'a gitmiş ve iki sene burada medrese tahsiline devam etmiştir.

Kars'tan dönen Molla Feyzullah Erzen, Cizre'ye bağlı Cınıbır (Yeşil-yurt) köyünde fahri imamlık yapan amcası Seyyid Ali Erzen Efendi'den (ö. 1968) ders almaya başlamıştır. Daha sonra, dönemin meşhur âlimlerinden olan Cizre müftüsü Mahmut Bilgi Efendi'den ders almaya başlamış, ancak müftü efendinin talebelerine vakit ayıramamasından dolayı medrese tahsiline kısa bir süre ara vermek zorunda kalmıştır.

Bu kısa aradan sonra ilim tahsilini tamamlamak için Suriye'de ikamet eden Şeyh İbrahim Hakkı el-Basreti'nin (ö.1963) yanına gitmiş ve onun yanında tahsiline devam etmiştir. Bu arada Şeyh İbrahim Hakkı el-Basreti'den tasavvuf icazeti de almıştır. Türkiye'ye döndükten sonra tekrar Suriye'ye giderek Derik ilçesinde bulunan Molla Ahmet Kürdi el-Bafevi¹⁴(ö.1960'lı yıllar) Hoca'dan iki sene ders almış ve tahsilini tamamladıktan sonra ilmi icazetini alarak Türkiye'ye dönmüştür.¹⁵

b. Memuriyet ve Müderrislik Hayatı

Askerlik görevini İstanbul'da yapan Molla Feyzullah Erzen, askerlik dönüşü Şırnak merkeze bağlı Deştalela/Kırkkuşu köyünde fahri imamlık yapmaya başlamıştır. Bir ara kardeşinin isteği üzerine Van'ın Özalp ilçesine gitmiş ve burada iki sene fahri imamlık yapmıştır. Deşta-

13 Şeyh Muhammed Said Seyda el-Cezeri'nin hayatı, eserleri, öğrencileri ve tasavvufi hizmetleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. *Mektûbât /Şeyh Muhammed Said Seydâ el-Cezeri*, s. 54 vd.

14 Bafev, bugün Şırnak'ın İdil ilçesine bağlı olan Sulak köyüdür.

15 Hayatı ile ilgili bilgi için bkz. Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir bi İsnâ Aşere Fennen Yücâhir*, Silopi 1996, I, 392-398; Erzen, *Erzen Ailesi*, s.109-112; Abdülkadir Erzen, *Şeyh Seyid Feyzullah Erzen el-Fındıkî'in Hayatı ve Eserleri* (Babası ile ilgili Basılmamış Özel Notlar), 1-30. Ayrıca bkz. Özdirek, a.g.t. (adı geçen tebliğ), s. 717-718.

lela köyü sakinlerinin yoğun isteği üzerine buraya tekrar dönen Molla Feyzullah Erzen Hoca, Cizre’de kadrolu imamlık görevi alarak Amerîn/Kocapınar köyüne resmi imam olarak atanmıştır.

Uzun yıllar Cizre’nin Amerîn köyünde kalan Molla Feyzullah Erzen, burasını bir ilim yuvasına dönüştürmüş ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Emekli olmasına kısa bir süre kala Silopi’nin Gundhedit/Ortaköy köyüne tayinini istemiş ve emekli olduktan sonra Silopi’ye yerleşmiştir.

Van’daki kardeşinin isteği üzerine ikinci defa Van’a giden (1992) Molla Feyzullah Erzen, burada sekiz sene kalmış ve bu süre zarfında âlimler arasında tartışılan güncel meselelere dair eserler yazmaya başlamıştır. Sekiz yıl sonra, 2000 yılında tekrar Silopi’ye dönen Molla Feyzullah Erzen, Van’da yazmaya başladığı üç ciltlik *Levamiu’l-Cevâhir* adlı kitabının üçüncü cildini Silopi’de tamamlamıştır. Burada kendisini ziyarete gelen bölge âlimlerinin sordukları fikhî meseleleri de araştırıp *Levamiu’l-Cevâhir bi İsnâ Aşera İlmen Yücâhir* isimli kitabında toplamıştır.

Bütün hayatı ilim öğrenip öğretmekle geçen Molla Feyzullah Erzen, 45 yıllık müderrislik hayatında çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Ömrünün son anına kadar ilimle meşgul olan Molla Feyzullah Erzen “*şehirlerde kılınan cuma namazından sonra zuhr-i âhirin iade edilmesi*” meselesi hakkında yeni bir risale yazmak için İmam-ı Şafî (r.a.)’nin *el-Umm* adlı eserini mütalaa ettiği günlerde rahatsızlanmış¹⁶ ve 10.08.2002 Cumartesi günü 70 yaşında vefat etmiştir. Silopi halkının isteği üzere cenazesi buraya defnedilmiştir.

Molla Feyzullah Erzen Hoca’nın dokuzu erkek ikisi kız olmak üzere 11 çocuğu bulunmaktadır. Çocuklarından Abdülkadir Erzen Hoca, halen Silopi merkezde resmi imam olarak görev yapmakta ve babasının ilmi mirasını devam ettirmektedir.

Molla Feyzullah Hoca, Arapça, Farsça, Türkçe, Kürtçe ve İngilizce

16 Molla Feyzullah Erzen Hoca’nın ölmeden önceki son anları ile bu bilgileri, evinde yaptığımız görüşmede oğlu Molla Abdülkadir Erzen nakletmiştir. (29. 10. 2011 Cumartesi)

(kendini ifade edebilecek kadar) olmak üzere beş dil bilmekte idi. Türkçe ve Kürtçenin dışında Farsça ve Arapça'yı da ana dili gibi konuşmakta idi.¹⁷

2. Hocaları ve Okuduğu Ders Kitapları

a. Hocaları

Molla Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*'in birinci cildinin sonunda yer verdiği biyografisinde¹⁸ ilim tahsil ettiği hocaların sayısını dört olarak vermektedir. Ancak bunlar medrese tahsili süresince ders okuyup icazet adlıği kişilerdir. Bunlara babası ve dönemin Cizre müftüsünü de eklersek Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın ilim tahsil ettiği hocalarının sayısı altıya çıkmaktadır.

Buna göre Molla Feyzullah Erzen'in, başta babası olmak üzere kendisinden ilim tahsil ettiği hocaları şunlardır:¹⁹

1. *Babası Şeyh Muhammed Erzen (1891-1967)*²⁰

Fındık köyünde doğup büyüdü. Burada imamlık ve müderrislik yaptı. Fındık köyünde vefat etti.

2. Seyyid Ali Erzen el-Fındıkî (1890 -1968)²¹

Fındık köyünde doğdu Cizre'de vefat etti.

3. *Şeyh İbrahim Hakkı el-Basreti (ö. 1963)*

Siirt'in İnceler köyünde doğdu, Suriye'de vefat etti.

4. *Molla Ahmed (Kürdi) el-Bâfevî (ö. 1960'lı yıllar)*

Şırnak'ın İdil ilçesine bağlı Sulak köyünde doğdu. Suriye'de vefat etti. (Vefat tarihi tam olarak bilinmemektedir.)

5. *Karşlı Mele İbrahim (1921-2006)*

İğdır doğumlu Mele İbrahim, Erzurum'da vefat etmiştir.

17 Abdülkadir Erzen, a.g.ö.n. (adı geçen özele not), s. 1-30.

18 Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, I, 392.

19 Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, I, 392; Abdülkadir Erzen, a.g.ö.n., s. 1-30.

20 Geniş bilgi için bkz. Erzen, *Erzen Ailesi*, s. 100-101.

21 Geniş bilgi için bkz. Özdirek, a.g.t., s. 710-712.

6. Müftü Mahmut Bilge (1904-1974)²²

Cizre doğumlu Mahmut Bilge Hoca Cizre, Silopi ve Birecik'te müftülük yapmıştır.

b. Medrese Tahsilinde Okuduğu Ders Kitapları

Molla Feyzullah Erzen Hoca, ilk Kur'an öğrenimini ve temel Arapça bilgilerini babası Şeyh Muhammed Erzen'den (1891-1967) almıştır. Aynı zamanda babasından hadis icazeti de alan Molla Feyzullah Erzen hadis usûlü ile ilgili şu kitapları okumuştur.²³

1. Mukaddimetü İbni's-Salâh fi Ulûmi'l-Hadis
2. Tedribu'r-Râvi fi Şerhi Takrîbi'n-Nevevî
3. el-Bâisü'l-Hasîs Şerhu İhtisâri Ulûmi'l-hadis
4. Manzûmetü'l-Beykûniyye
5. Elfiyetü's-Suyûti fi İlmi'l-Hadis
6. Şerhu Nuhbetü'l-Fiker fi Mustalâhi Ehli'l-Eser

Molla Feyzullah Erzen Hoca, babasından hadis icazeti alırken okuduğu kitaplar dışında yukarıda isimleri geçen hocalarından ilmi icazetini alırken medrese tahsili süresince sırasıyla şu dersleri/kitapları okumuştur;²⁴

1. Emsile: Sarf
2. Binâ: Sarf
3. Izzi: Sarf
4. Avâmil-i Cürcâni: Nahiv (Abdülkâhir el-Cürcânî)
5. Zurûf: Nahiv
6. Terkîba Avâmil: Nahiv
7. Sadullah-ı Sağir: Nahiv

²² Geniş bilgi için bkz. Özdirek, a.g.t, s. 714-715.

²³ Abdülkadir Erzen, a.g.ö.n., s. 1-30.

²⁴ Abdülkadir Erzen, a.g.ö.n., s. 1-30.

8. Şerhu'l-Muğnî: Nahiv (el-Muğnî: Çarperdi'nin, şerhi talebesi Meylânî'nin)
9. Sutûr: İstiâre
10. Sa'dini: Sarf (Sa'deddin et-Teftâzânî'nin İzzî şerhidir. *Sa'duddin* olarak da bilinir)
11. Hallü'l-Me'âkîd: Nahiv (İbn Hişâm'ın Kavâidü'l-İ'râb adındaki eserinin şerhi. Müellifi Zileli olarak bilinen şahıstır. Tokat'ın Zile ilçesinden olduğu için bu isimle maruf olmuştur.)
12. Sa'dullah Kebîr: Nahiv (Hedâik'id-Dekâik olarak da bilinir. Müellifi Sa'duddin Sa'dullah'dır)
13. Netâicü'l-Efkâr: Nahiv (Adalı'nın Izhâr şerhidir)
14. Suyûtî: Nahiv (İbn Mâlik'in Elfiyye'sinin şerhi)
15. Molla Cami: Nahiv (Kâfiye şerhi)
16. Muğni't-Tullâb: Mantık (Esîruddin Ebherî'nin İsağûcî'sinin şerhidir)
17. Fenârî: Mantık (müellif: Osmanlının ilk dönem âlimlerinden olan Molla Fenari)
18. Kavî Ahmed: Mantık (Fenârî'nin şerhi)
19. Şerhu'ş-Şemsiyye :Mantık (müellif: Kutbüddin Muhammed b. Muhammed er-Razî)
20. Usam-a İstiâre: İstiare (İsâmüddin İbn Arabşâh. Kitap *Semerkan-diyye* diye biliniyor. Müellifi İmam Ebu'l Leys es-Semerkindîdir)
21. Risâletü'l-Vad: Vad'ı (Adûduddin el-Îcî'nin)
22. Velediyye: Munâzara (kitap, "Veledî" olarak da bilinmektedir.)
23. Muhtasarü'l-Me'âni: Belağat (Telhîsu'l-Miftâh'ın şerhi. Şerh Sa'deddin et-Teftâzânî'ye âittir)
24. Şerhu'l-Akâid: Kelam (Nesefî'nin metni üzerine Teftazânî'nin şerhi)
25. Cemu'l-Cevâmi: Fıkıh usulü (Metin kısmı Tâcuddin es-Sübkî,

şerh ise Celaleddin Mahallî tarafından yazılmıştır.)²⁵

II. Fıkıhla İlgili Eserleri ve Ele Aldığı Güncel Fikhî Meselelere Örnekler

Molla Feyzullah Erzen Hocanın çoğu risale şeklinde olmak üzere on beş eseri bulunmaktadır.²⁶ Eserlerinden biri kitap diğerleri risale olmak üzere dokuzu fıkıhla ilgilidir.²⁷

Kürtçe iki mevlit hariç, dili Arapça olan eserler elyazması şeklindedir. Eserlerin sayfa sıralaması varak şeklinde olmayıp 1, 2, 3 şeklinde numara verilmiştir.

Müellif, eserlerini hazırlarken atıfta bulunduğu kaynakların cilt sa-

25 Medreselerde okutulan bu ders kitapları ile ilgili, Mehmet Yalar Hoca ile medrese tahsili ve okuduğu ders kitapları üzerine yapılan mülakat için bkz. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi* -www.e-şarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 Sayı: III/Nisan 2010, s. 160-166.(http://www.e-sarkiyat.com/makaleler/3.sayi/mulakat.pdf)

Bu ders kitaplarını, Osmanlı medreselerinde okutulan ders kitapları ile karşılaştırmak için bkz. Mustafa Ergün, "Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları", Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Afyon 1996, (http://www.davetci.com/g_yazilar_medrese_dersleri.htm, 11. 11. 2011 Cuma); Mustafa Şanal, "Osmanlı Devleti'nde Medreselerde Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme Ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, Sayı : 14 Yıl : 2003/1, 149-168 .

26 Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın eserleri ile ilgili bkz. Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir* ,I, 394-395; Feyzullah Erzen, *Mevlid: Hâte Safadi Mevlida Mustafa* (Yayına Hazırlayan: Abdülkadir Erzen), Giriş; Özdirek, a.g.t., s. 719-720.

27 Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın fikhin dışında farklı konuları muhtevi eserlerinin isim ve içerikleri şöyledir;

1) *Mevlid: Gule Narinci Mevlida Kurmanci* : Dili Kürtçe olan eser 15 sayfadır ve 1983 yılında yazılmıştır. Matbudur.

2) *Mevlid: Hâte safadi Mevlida Mustafa*: Müellifin halk arasında yaygın olarak okunan Kürtçe mevlide yaptığı eleştiriden dolayı kendisinden yapılan istek üzere yazdığı Kürtçe bir mevlittir. 15 sayfa olan eser 1994 yılında yazılmıştır. Eser oğlu Abdülkadir Erzen tarafından hazırlanarak basılmıştır. Basım yeri ve tarihi belirtilmemiştir. Eserin giriş kısmında müellifin 15 eserinin listesi bulunmaktadır.

3) *Er-Rüdüdü'd-Dâmiğa fi'r-Reddi Ale'l-Mevlidi'l Kurmanci*: El yazması olup 26 sayfadır. 2000 yılında Arapça olarak yazılmıştır. Eser, halk arasında yaygın olarak okunan Kürtçe mevlitte yer alan ve itikâdi açıdan sakıncalı gözükten bazı yanlış bilgileri tashih etmek için yazılmış bir risaledir. Eserin sonunda müellifin kısa hayatı ve 12 eserinin listesi bulunmaktadır. (Bu Kürtçe mevlidin yazarı Molla Hasan el-Batevî el-Ertüşî'dir. Bu zatın ölüm tarihi bilinmemektedir. Ertüş, Hakkârî'ye bağlı bir beldedir.)

4) *Âyetü'n Kerime*: Zuhurf suresinin 77. ayetinde yer alan "Yâ mâliku" ifadesinin *terhimli* okunması durumunda anlamının nasıl olacağı konusunun işlendiği 9 sayfalık bir risaledir.

5) *Fi Fazli Savmi Recep*: Recep ayında oruç tutmanın faziletini muhtevi 10 sayfalık elyazması bir risaledir. 1997 yılında yazılmıştır.

6) *İkdü'l-Leâli fi Hidmeti Ani'l-Gazâlî*: El yazması olan risâle 12 sayfadan oluşmaktadır. 1995 yılında yazılmıştır. Gazâlî'nin İhya'sında yer alan "*Hrisityyan ve Yahudilerin Allaha evlat nisbet etmeleri*" ile ilgili kendisine sorulan bir suâle cevap olarak yazılmış bir risâledir.

yısı ve sayfa numarasını vermiş ancak, eserlerin orijinal ismi, baskı yeri ve tarihi gibi bilgileri vermemiştir. Bunun yerine, ulema arasında meşhur olan kısa ismini metinde parantez içerisinde vermekle yetinmiştir. Eserlerin sonuna konu fihristi konulmuş, ancak faydalanılan eserlerin kaynakçası liste halinde verilmemiştir.

Aşağıda Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın fıkıhla ilgili eserlerinin içerikleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, eserlerinde yer alan güncel fikhî meseleler ile ilgili örnekler üzerinde durulacaktır.

A. Fıkıhla İlgili Eserleri

1. Levâmiu'l-Cevâhir Bi İsnâ Aşere İlmen Yücâhir

a. Eser Hakkında Genel Bilgi ve Değerlendirme

Muhtelif konuları hâvi üç ciltlik bu eser Arapça hazırlanmıştır. Orijinali el yazma olan eser, 1996 yılında daktilo çıktısı şeklinde örnek nüsha olarak basılmış ve bu baskıdan fotokopi ile çoğaltılmıştır.²⁸

Müellif, birinci cildin önsözünde bu eseri yazmasının amacını şöyle belirtmektedir: “*Daha önceki zamanlarda olduğu gibi günümüz 20 asrın insanının ihtiyaç duyduğu ilim ve meseleler ile ilgili bir kitap te’lif etmeyi istedim. Bu meseleler ilim talipleri için faydalı olup onları cehaletten koruyacaktır. İlim talipleri bu kitaptan faydalı olan şeyleri istinbât ederek kendilerine faydalı ve zararlı olan şeyleri öğreneceklerdir.*”²⁹

Birinci ve ikinci ciltleri³⁰ muhtelif konuları içeren eserin üçüncü cildi tamamen fikhî konulara tahsis edilmiş olup 444 sayfadan oluş-

28 Eserin bir nüshası Şırnak Üniversitesi Merkez Kütüphanesinde bulunmaktadır.

29 Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, I, 2-3.

30 Eserin birinci cildi 405 sayfadan oluşmakta olup kâinatın yaratılışı, kelam, tasavvuf, bazı hadisler üzerine mülahazalar, Kur’ân ve bazı ayetler üzerine mülahazalar gibi konuları içermektedir. İkinci cilt 449 sayfadan oluşmakta olup, felsefenin tanımı ve tarihi, İslam felsefesi, İslam medeniyetinin batıya naklinde Arapların rolü, Darwin ve nazariyesi, eski Yunan filozofları ve evrenin/eşyanın var oluşu ile ilgili görüşleri, kelam ile ilgili konular, insanın yaratılışı, dua, adabı ve şartları, yemek adabı, (1400 ve 1500’lü yıllar arasında yaşayan müderris ve mutasavvıf olan, kabri Şırnak’a bağlı, Cizre ilçesinde, Kırmızı Medresede bulunan) Molla Ahmed Cezeri’nin hayatı ve düşünceleri, Kur’an’dan iktibas ve darb-ı mesel, rüyanın kısımları, vahiy, mucize ve keramet, biddat ve kısımları, dağların oluşumu ve zelzele, insanın ana rahminde oluşumu, hulûl, ittihad ve tenâsuh, Zül-karneyn, Yecûc ve Mecûc kıssası, Arap, Rum ve Farisiler, İsrâiliyyât, Nuh Tufanı gibi konuları içermektedir.

maktadır. Burada incelenen kısım, eserin üçüncü cildir. Dolayısıyla aşağıdaki değerlendirmeler eserin üçüncü cildi ile ilgilidir.

Müellif eserin üçüncü cildine “*El-Buhûsü'l-Fıkhîyetü'l-Müteferrikatü'l-Ğarîbetü*” alt başlığını vermiştir.³¹ Bu cilt, kısmen telif olmakla birlikte genellikle müellifin son dönem İslam hukukçularının kitaplarından derlemiş olduğu güncel fikhî meselelere dair bilgi ve değerlendirmelerden oluşmaktadır.

Müellif, eserinde yer alan güncel fikhî meseleler ile ilgili genel olarak Abdülkerim Zeydan'ın *Mecmûatü Buhûsin Fıkhîyetin*, Şerbâsî'nin *Yes'elûneke fî'd-Dini ve'l-Hayat*, Seyyid Sabık'ın *Fıkhü's-Sünne* ve Vehbe Zühaylî'nin *El-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletühü* isimli eserlerinden istifade etmiştir.

Eserinde yer alan konularla ilgili görüşler, kendi araştırma ve incelemesi sonucunda vardığı görüşler olmayıp son dönem çağdaş İslam âlimlerinin eserlerinden aktararak verilen görüşlerdir. Bununla birlikte Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın da aktardığı görüşleri paylaştığını söylemek mümkündür. Çünkü nakil yolu ile eser telif etme ve görüş beyan etme yöntemi, son dönem medrese kökenli âlimlerin eserlerinde sıkça başvurulan bir yöntemdir. Müellif de kendi görüşlerini muteber kaynaklardan aktardığı görüşlerle ifade etme yolunu tercih etmiştir. Diğer taraftan eser, halk arasında konuşulan ve ilim meclislerinde tartışılan meselelere cevap amacı ile ilgili muteber kaynaklardan istifade edilerek hazırlanmıştır. Ayrıca müellifin eserde ele aldığı konularla ilgili görüşlere katılmadığını belirten herhangi bir kayıt da yoktur. Dolayısıyla Molla Eyzullah Erzen Hoca'nın da eserde yer alan görüşlere katıldığını söylemek mümkündür.

Eserde yer alan konular, fıkıh kitaplarında yer alan tertip üzere tasnif edilmemiştir. Bu durum eserin, uzun yıllar süren tedris ve irşat faaliyeti sırasında müellifin karşılaştığı ve ilim meclislerinde tartıştığı

31 Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın oğlu Abdükadir Erzen Hoca'nın verdiği bilgiye göre, bu eserde yer alan fikhî konular, Molla Feyzullah Erzen Hoca'ya değişik zamanlarda halk tarafından sorulan sorular ile Molla Feyzullah Erzen'in evinde yapılan ilim meclislerinde bölgenin din âlimlerinin kendisine sorduğu sorulara cevap vermek için yapmış olduğu ilmi araştırmalardan oluşan fetva mahiyetindeki güncel tartışma konularıdır. (29. 10. 2011Cumartesi)

konuların farklı zamanlarda not edilmesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, kitapta yer alan boşanma ile ilgili meseleler “talâk”³² başlığı altında eserin başlarında yer alırken evlenme ile ilgili meseleler³³ kitabın sonlarında yer almıştır. Bununla birlikte eserde yer alan benzer konular aynı başlık altında verilmeye gayret edilmiştir.

Eserde bazı konular dört mezhebe göre özetlendikten sonra “ekûlü”³⁴, “et-tercîhu”³⁵, “el-hâsîlu”³⁶ veya “indî câizün”³⁷ gibi ifadelerle şahsi görüş ve tercihler belirtilmiştir. Ancak bu ifadelerin müellife mi yoksa nakilde bulunduğu eser sahibine mi ait olduğu bazen tam olarak anlaşılmamaktadır.

b. Eserde Yer Alan Fikhî Meselelere Genel Bakış

Eser fetva mecmuası niteliğinde bir çalışma olduğu için içeriği genellikle güncel/çağdaş fikhî meselelerden oluşmaktadır.

Eserde yer alan temel konu başlıkları şöyledir; çağdaş fikhî konularla ilgili meseleler,³⁸ talâk,³⁹ hibe, müsâbâka, kazâ (yargı), farz ve nafîle namazlar,⁴⁰ sayd (av), cinâyât (ceza hukuku, kısâs, diyet, azaların diyeti), ta'zîr, telfik (mezhep görüşlerinin birleştirilmesi), zaman ve mekânın değişmesi ile ahkâmın değişmesi, ehl-i kitabın kestiklerini yemenin hükmü, Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar, etler ve faydaları, ze-

32 Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 38-48. Tefrik yoluyla boşanma sebepleri ile ilgili meseleler ise kitabın sonlarında yer almıştır. (Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 342-349.)

33 *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 358-377.

34 Örnek olarak bkz. Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 124.

35 Örnek olarak bkz. Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 352.

36 Örnek olarak bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 344, 345.

37 Örnek olarak bkz. Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 7.

38 Bu çerçevede eserde şu konulara yer verilmiştir: alkol içerikli ilaçlarla tedavinin hükmü, ölen kişilerin organlarının hayatta olan kişilere nakli, doktorların muayene ederken kadın veya erkeğin mahrem yerlerine bakması, haramla tedâvî, doğum kontrolü (azl), hamile kadının çocuğunu düşürmesi veya aldırması (kürtaj) vb konular. (*Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 3-37.)

39 Eserde yer alan boşanma ile ilgili fikhî meseleler şunlardır: boşanmanın dini hükmü, talak/boşanma hakkının sadece erkeğe verilmesinin gerekçeleri, irade ile ilgili özel durumların boşanmaya etkisi (sarhoşun, öfkelinin, şakacının, hata eden, gafilin, unutanın, medhûşun boşaması), boşamaya yemin etmek, sünni ve bid'i boşamanın hükmü, boşama esnasında şahit bulundurmanın hükmü, mefkûdun eşinin boşanma hakkı, (*Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 38-66.)

40 Namazla ilgili şu güncel konulara yer verilmiştir: Namazı terk etmenin hükmü, (s. 89) kadınların camide cemaatle namaz kılmaları ve cemaate katılmaları, (s. 115) cumadan sonra öğle namazını kılmanın hükmü, (s. 119, 130, 136, 139-144.)

kat ve sirket (hırsızlık), kabristanın mescide dönüştürülmesi, direk üzerinde, radyo ve televizyon aracılığı ile ezan okunması, hicâb (kadının başörtüsü) ve cilbâb (kadının dış kıyafeti), tefrik (hâkimin evli çiftleri ayırması) sebepleri,⁴¹ evlenme ile ilgili konular⁴², cenabetten dolayı gusül abdesti hikmeti, organ nakli ve tüp bebek, teravih namazı, kurban, oruç, cenaze namazı, zinada şahitlik ile ilgili şartlar, Kur'an'a abdestsiz dokunmanın hükmü, tasvîr ve fotoğraf çekmenin hükmü, sinema, televizyon ve radyo izlemenin/dinlemenin hükmü, ölü üzerine Kur'an okumanın ve ücret almanın hükmü, sakal ve bıyık bırakmanın hükmü.

2. Fıkıhla İlgili Risaleleri

Müellifin muhtelif fikhî konuları içeren sekiz tane risalesi bulunmaktadır. Risaleler, müellifin görev yaptığı yerlerde bölge halkı ve din adamları arasında tartışılan konularla ilgili araştırmalardan oluşmaktadır. Risalelerin isim ve içerikleri şöyledir:

1) Ârâu'l-Urâ fi İmtinâ'i'z-Zuhri Ba'de'l-Cumuati fi'l-Kurâ:

Diğer ismi eş-Şuabü'l-Erbeu fi İmtinâ'i'z-Uhri Ba'de'l-Cumuati fi'l-Kurâ olan eser, 1974 yılında el yazması olarak yazılmış olup halen mahtûttur. 76 sayfadan oluşmaktadır. Eserin elimizdeki yazma nüshasının başında Seyyid Hasan, Cizre eski müftüsü Abdurrahman Erzen, Abdulaziz Bafevî, Molla Ahmed Fındıkî, Molla Mahmud Diyarbekirî'nin takrizleri, müellifin tercüme-i hali ve risalenin yazılış gerekçesi bulunmaktadır.⁴³

Eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde tek caminin bu-

41 Bu başlık altında erkeğin iktidarsız olması, erkekte cüzam, baras vs. fizyolojik hastalıkların bulunması, erkeğin nafakayı temin edememesi, rızası dışında dengi olmayan kişilerle zorla evlendirilen küçük kızların tefrik hakkı gibi konular üzerinde durulmuştur.

42 Eserde yer alan evlenme ile ilgili fikhî meseleler şunlardır: küçüklerin dengi olmayan kişilerle evlendirilmesi, müslüman olan gayr-i müslim eşlerin nikâhlarının durumu, erkeğin zina ettiği kadından doğan kızı ile evlenmesi, erkeğin eşinin annesine şehvetle dokunmasının nikâha etkisi, erkeğin karısının annesi ile cimada bulunmasının nikâha etkisi, kadını boşama kastı ile nikâh akdetmek, mut'a nikâhı, hüлле nikâhı, iki bayram arasında evlilik, ramazan ayında evlilik. (*Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 338-375.)

43 Eserin orijinal isminde geçen (العري) kelimesi, bir anlamı da "şehrin kenar semtleri" olan (العروة) kelimesinin çoğulu olup köylerde cumadan sonra zuhr-i âhirin kılınması gerektiğini söyleyen dört grubu ifade etmek ve (الغرى) kelimesi ile kafiye uyumu sağlamak için kullanılmıştır.

lunduğu köylerde⁴⁴, ikinci bölümde ise birden fazla caminin bulunduğu büyük beldelerde⁴⁵ cuma namazından sonra zühr-i âhirin kılınıp kılınmayacağı meselesi Şafiî fıkıhına göre ele alınmıştır.⁴⁶

Müellif, konuyla ilgili Şafiî mezhebine ait kaynaklardan görüşler aktardıktan sonra, cumanın sıhhat şartlarından biri olan cemaatin asgari kırk kişi olma şartının gerçekleştiği köylerde tek bir camide kılınan cuma namazından sonra ve büyük beldelerde birden fazla camide kılınan cuma namazından sonra zuhr-i âhiri kılmanın caiz olmadığını fikhî gerekçeleri ile birlikte ortaya koymaktadır.

2) Keşfu'l-Ervâk An Ahkâmi'l-Fülûsi ve'l-Evrâk

Eser 1996 yılında 52 sayfa olarak basılmıştır. Eserin baskı yeri ve tarihi belirtilmemiştir. Eser, Şafiilere göre fülûs (altın ve gümüş dışındaki madeni paralar) ve kâğıt paralar (evrak) ile ilgili hükümleri içermektedir.

Müellif, eserle ilgili tenkit ve tavsiyeleri dikkate alarak eseri tekrar gözden geçirmiş, bazı ilave ve çıkarmalar yapmıştır. Ancak eserin son şekli yazma halde olup basılmamıştır.⁴⁷

Eserde ele alınan konu başlıkları şöyledir;

1- *Fülûs Ve Kâğıt Paralar İle Yapılan Ticari Muamelelerde Faizin Cereyan Edip Etmemesi*: Şafiilere göre fülûs ve kâğıt paralar aslen nakid/ semen/para olmayıp ticaret eşyası olarak kabul edildiği için bu paralar ile yapılan ticari muamelelerde örneğin sarf akdinde faizin (ribe'l-fadl, ribe'n-nesie, ribe'l-yed) cereyan etmediği belirtilmiştir.⁴⁸

2- *Fülûs Ve Kâğıt Paralar İle Yapılan Karz/Ödünç İşlemlerinde Faizin Cereyan Edip Etmemesi*: Menfaat celp eden her türlü alacak/borç işleminin faiz olması ve her türlü ticaret eşyasında bunun geçerli olması kaidesi gereğince fülûs ve kâğıt para ile yapılan karz/ödünç işlemlerinde

44 Bkz. *Ârâu'l-Urâ*, s. 26-53. Müellif bu bölümde cuma namazından sonra zuhr-i âhiri kılınanları dört gruba ayırmış ve bunların gerekçelerini teker teker ele alarak tartışmış ve cevaplarını vermiştir.

45 Bkz. *Ârâu'l-Urâ*, s. 53-73.

46 Eserin köylerde cuma namazından sonra öğle namazının kılınması ile ilgili bölümü *Levâmiu'l-Cevâhir* içerisinde de bulunmaktadır. Bkz. Feyzullah Erzen, *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 117-133.

47 Bkz. Özdirek, a.g.t., s. 719.

48 Bkz. Feyzullah Erzen, *Keşfü'l-Ervâk*, s. 20-26.

faizin geçerli olduğu belirtilmiştir.⁴⁹

3- *Fülüs Ve Kâğıt Paranın Zekâtı*: Bunlar ister ticaret eşyası kabul edilsin, ister nükûd/semen/para kabul edilsin zekâtlarının verilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁰

4- *Kâğıt para ile mudarebe (kırâd) ortaklığının yapılması*: Mudarebe ortaklığında ra'sü'l-mâlin nükûd (dinar veya dirhem) olması gerekmektedir. Şafiilere göre fülüs ve kâğıt para ticaret eşyası kabul edildiği için bunlar ile mudarebe ortaklığı yapılamaz. Bundan dolayı bu konuda ancak Hanefiler taklit edilerek mudarebe ortaklığı yapılabilir.⁵¹

3) Zekâtü'l-Mâl Tehillü Li'l-âl

Yazma olan eser, 40 sayfadan oluşmaktadır. Eserin sonunda 1998 yılında tamamlandığı belirtilmiştir.

Eser, ehl-i beyte zekat verilmemesi ile ilgili fikhî görüşlerin gerekçelerinin bugün bulunmadığını, dolayısıyla ihtiyaç sahibi olan ehl-i beyte zekat verilebileceğini içermektedir.

4) en-Nukatü fî Tahâreti'l-Untati (Kolonya)

1998 yılında tamamlanmış olan 67 sayfalık bu yazma eser, kolonya meselesini ele almaktadır.

Eserde, Şafiî mezhebine göre kolonyanın necis olduğu, bu yüzden vücuduna kolonya süren kişinin bu halde iken namaz kılmasının caiz olmadığı şeklindeki görüş eleştirilmekte ve kolonyanın necis olmadığı delilleri ile ortaya konulmaktadır. Eserde ayrıca hamr vb. içki türlerinin ve içerisinde hamr bulunan ürünlerin necis olup olmadığı konusu tartışılmıştır.

5) el-Kavlü'n-Nâhî Ani'l-Âlâti'l-Melâhî:

Eser yazma olup 64 sayfadan oluşmaktadır. 1998 yılında tamamlanmıştır.

Eserde, şarkı söyleme, müzik/çalgı aletleri ve bunların alınıp satılmasının caiz olup olmadığı konusu tartışılmıştır. Müellif, konuyla ilgili

49 Bkz. Feyzullah Erzen, *Keşfü'l-Ervâk*, s. 27-36.

50 Bkz. Feyzullah Erzen, *Keşfü'l-Ervâk*, s. 37-42.

51 Bkz. Feyzullah Erzen, *Keşfü'l-Ervâk*, s. 43-44.

ayet, hadis, sahabe kavli ve fıkıh kitaplarından görüşler aktardıktan sonra müzik aletlerini almanın ve şarkı söylemenin haram olduğunu ve bu işlerle uğraşan kişilerin fasık olacağını söylemektedir.⁵²

Eserde ayrıca büyük günahın ne olduğu tanımlanarak, büyük günah olan fiiller sayılmış⁵³, halk arasında oynanan satranç vb bazı oyunların hükmü tartışılmış⁵⁴ ve haram olan bir şeyi helal kabul edenin kâfir olacağı belirtilmiştir.⁵⁵

6) Ahla'l-Ekvât Fi'l-Kırâati Ale'l-Emvât

Eser yazma olup 128 sayfadan oluşmaktadır. 2000 yılında yazılmıştır. Eserin sonunda faydalanan kaynakların listesi verilmiştir.

Eserde, ölümden sonraki kabir hayatı, ölünün arkasından Kur'an okunması, Kur'an okuma karşılığında ücret almanın hükmü, Kur'an'ın şefaathçi olup olmaması, kabirlerde Kur'an okunması, ölümden sonra kişiye fayda veren ameller, bid'at, azap veya nimetin ruhani veya cismani olup olmaması gibi konulara yer verilmiştir.

7) İcâzü'l-Cevâb fi Zebihati Ehli'l-Kitâb

Elyazması olan eser 59 sayfadır. 2000 yılında yazılmıştır. Müellif, risalenin girişinde asr-ı saadetten günümüze ehl-i kitabın kestiklerini yeme konusunda bir tereddüdün oluştuğunu, bu sebeple konuyu Şafii fıkıh kitaplarından araştırma ihtiyacı hissettiğini belirtmiştir. Bu araştırma esnasında Şafii fıkıhına göre yazılmış Şeyh Abdullah b. Zeyd Ali Mahmud'un "*Faslu'l-Hitâb fi İbâhati Zebâihi Ehli'l-Kitâb*" isimli risalesini görmüş ve incelemiştir. Ancak konuyla ilgili Şafii fukahâsının kitaplarına başvuruların şüpheye düşeceği endişesi ile konuyu Hanefi ulemasının görüşlerinden de faydalanarak tekrar araştırdığını ifade etmektedir.

Eserde, kimlerin kestiklerinin müslümanlar için helal olduğu, mürtedin kestiği hayvanın hükmü, ehl-i kitabın kestiklerinin ve yemeklerinin Müslümanlar için helal olduğu gibi konulara yer verilmiştir.

52 Bkz. *Kavlü'n-Nâhi Ani'l-Âlâti'l-Melâhi*, s. 1-46.

53 Bkz. *Kavlü'n-Nâhi Ani'l-Âlâti'l-Melâhi*, s. 46-47.

54 Bkz. *Kavlü'n-Nâhi Ani'l-Âlâti'l-Melâhi*, s. 49-59.

55 Bkz. *Kavlü'n-Nâhi Ani'l-Âlâti'l-Melâhi*, s. 59-62.

8) Vakıf

Şu an Şırnak il müftüsü olan Abdullah Kaplan'ın Silopi müftüsü iken Molla Feyzullah Erzen Hoca'dan Şafii mezhebine göre vakıfla ilgili bilgi ve hükümleri içeren bir risale yazmasını istemesi üzerine kaleme aldığı bir çalışmadır. Halen tab edilmemiş olup mahduttur.

B. Eserlerinde Ele Aldığı Güncel Fıkıhî Konulara Örnekler

Molla Feyzullah Erzen Hocanın risale ve eserinde ele aldığı çok sayıda fıkıhla ilgili güncel mesele bulunmaktadır. Ancak biz burada bölge açısından güncel olduğunu düşündüğümüz fıkıhî meseleler ile ilgili üç örnek vermeye yetineceğiz.

1. Doğum Kontrolü (Azl)

Günümüzde gebeliği önlemek için başvurulan yöntemlere doğum kontrolü denilmektedir. Hadis ve fıkıh kitaplarında “azl” olarak geçen⁵⁶ bu konuyu çağdaş İslam hukukçuları “*tahdîdî'n-nesl*”⁵⁷ olarak isimlendirmişlerdir.

Molla Feyzullah Erzen Hoca *Levâmiu'l-Cevâhir* isimli eserinde azli, “gebeliği önlemek amacıyla erkeğin menisini karısının fercinin dışına akıtması” olarak tanımlamış ve “Bunun İslam'daki hükmü nedir?” diye sorduktan sonra Seyyid Sabık'ın *Fıkıhü's-Sünne* isimli eserinden nakilde bulunarak şu cevabı vermiştir:

İslam, neslin çoğalmasını teşvik etmiş ve neslin çoğalma gayesini evliliğin meşru sebeplerinden biri olarak kabul etmiştir. Şöyle ki Hz. Peygamber (sav) “Doğurgan ve sevecen kadınlarla evlenin. Muhakkak ki ben kıyamet gününde diğer ümmetlere karşı ümmetimin çokluğu ile

56 Örnek olarak bkz. Buhârî, Nikâh, 96; Müslim, Nikâh, 136; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, ty. III, 400; Zühayli, *el-Fıkıhü'l-İslami*, III, 554. İslam hukukunda doğum kontrolünün dini hükmü ile ilgili geniş bilgi için bkz. Hayreddin Karaman, *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, İstanbul: Nesil yay., 1991, s. 126-128; Abd Halil Ebu İyd, “İslam Hukukuna Göre Kısırlaştırma ve Geçici Yollarla Doğum Kontrolü”, çevr. Mustafa Akman, Marife, yıl:1, sayı:3, 2001, s. 133-151

57 Bkz. Seyyid Ebü'l-Âla el-Mevdûdi, *Hareketu Tahdidi'n-Nesl*, Dımaşk: Darü'l-Fikr, 1965; Muhammed Said Ramazan el-Buti, *Mes'elethu tahdidi'n-nesl vikaye ve İlacen*, Dımaşk: Mektebetü'l-Farabi, 1988.

övüneceğim.”⁵⁸ buyurmuştur. Bununla birlikte İslam, bazı özel durumlarda gebeliği önleyici ilaçların alınmasını veya gebeliği önleyici başka vesilelere başvurulmasını da yasaklamamıştır. Bundan dolayı aile nüfusu kalabalık olup onların düzgün bir şekilde terbiye edilmesi ve geçimi konusunda sıkıntı çeken kişi için doğum kontrolüne başvurması mübah olur. Yine aynı şekilde, kadının bünyesinin zayıf olması veya erkeğin fakir olması gibi durumlarda da doğum kontrolüne başvurmak mübah olur. Hatta bazı alimlere göre bu gibi durumlarda doğum kontrolüne başvurmak menduptur. İmam Gazzalî, yukarıdaki durumlara kadının güzelliğinin bozulmasından korkmasını da eklemiştir. Dolayısıyla bu sebepten dolayı eşlerin doğum kontrolüne başvurma hakları vardır. Hatta birçok ehl-i ilim, ilgili rivayetlere⁵⁹ dayanarak mutlak anlamda eşlerin doğum kontrolüne başvurabileceklerini söylemişlerdir.⁶⁰

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşıldığına göre, Molla Feyzullah Erzen Hoca, hadislerde ve fıkıh kitaplarında yer alan “azl” uygulamasına binaen ihtiyaç durumunda günümüzde doğum kontrolüne başvurulabileceğini düşünmektedir.⁶¹

2. İslam’da Eşlerin Boşanma Hakkı

Molla Eyzullah Erzen Hoca Levâmiu’l-Cevâhir isimli eserinde boşanmanın dini hükmü, boşama hakkının (talak) sadece erkeğe verilmesinin gerekçeleri, irade ile ilgili sarhoşluk, öfke, şaka, hata, gaflet, unutmama, tehdit ve kırgınlık gibi durumların boşanmaya etkisi, boşamaya

58 Bkz. Ebu Davud, Nikah,2; İbn Mace, Nikah,1.

59 Konuyla ilgili rivayetlerden bazıları şöyledir:

Câbir (ra) dan rivayet edilmiştir: “Kur’ân-ı Kerim nâzil olurken biz azl yapardık” (Buhârî, Nikâh, 96; Müslim, Nikâh, 136).

Ebû Saîd el-Hudrî’den rivayet ediliyor: “Biz azl yapıyorduk, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) sorduk, “Siz bunu da mı yapıyorsunuz?” diye üç kere sorduktan sonra ‘Kıyamet gününe kadar olacak olan olacaktır. (Allah’ın takdir ettiğine engel olamazsınız)’ buyurdu.” (Müslim, Nikâh, 127).

“Yahûdiler azlin gizli ve’đ olduğunu ileri sürüyorlar.” denilince şöyle buyurdular: “Yahudiler yalan söylüyorlar; Allah Teâlâ yaratmayı dileseydi sen onu önleyemezdin.” (Ebû Dâvûd, Nikâh, 48).

60 Bkz. *Levâmiu’l-Cevâhir*, III, 22.

61 Molla Feyzullah Erzen Hoca’nın eserinde doğum kontrolüne yer vermesi ve bunun caiz olduğu vurgulaması ile ilgili son senelerde Güneydoğu Anadolu Bölgesinde özellikle Şırnak’ta doğum oranlarının hızlı bir şekilde artmasının ve bunun ailelere getirdiği bazı sıkıntılarının da etkili olduğu söylenebilir. Nitekim son zamanlarda yapılan bir araştırma, 1980-2000 yılları arasında en fazla nüfus artışının Güneydoğu Anadolu Bölgesinde, özellikle Şırnak’ta olduğunu göstermektedir. Bkz. E. Murat Özgür, *Türkiye’de Toplam Doğurganlık Hızının Mekânsal Dağılışı*, s. 5-6. (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/33/825/10466.pdf>)

yemin etmek, sünni ve bid'î boşamanın hükmü, boşama esnasında şahit bulundurmanın hükmü, mefkûdun eşinin boşanma hakkı⁶² ve yargı yoluyla boşanma hakkı⁶³ gibi konulara yer vermiştir.

Aşağıda Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın eserinde yer verdiği boşanma ile ilgili meselelerden erkeğin tek taraflı irade beyanı ile evliliğe son vermesi olan talâk/boşama yetkisine sahip olmasının gerekçelerini vererek kısaca kadına yargı yoluyla boşanma hakkı veren tefrîk sebeplerinden bahsedeceğiz.

Eserde, "Talâk/boşama sadece erkeğin hakkı mıdır?" başlığı altında İslam'da talâk/boşama hakkının prensip olarak erkeğe verilmesi ve bunun gerekçeleri şöyle belirtilmiştir:

1) Erkek, evlilik bağına korumaya kadından daha hırslıdır. Çünkü erkek, evlenirken evlilik masraflarını karşılamıştır. Boşandığı takdirde tekrar evlenmek istediğinde yine evlilik masraflarını o karşılayacaktır.

2) Erkek boşama sonunda boşadığı karısının mehri muahharını/mehr-i müeccelini ödemek zorundadır.

3) İddet süresince eşinin nafakasını ödemekle yükümlü olmasının yanında boşadığı eşine müt'a⁶⁴ vermek zorundadır.

Yukarıda sayılan gerekçelerden dolayı erkek, her kızdığı anda veya sıkıntıya düştüğünde, aklının ve mizacının da bir gereği olarak evliliği sürdürme konusunda kadından daha sabırlı olacaktır.⁶⁵

Kadına gelince, o erkekte daha çabuk kızmakta ve sıkıntılara da az tahammül edebilmektedir. Ayrıca, boşanma sonrasında kadın, erkek gibi mehr ödemeyecek veya yeniden evlenmek istediğinde mali masraflara girmeyecektir. Bundan dolayı kadın, şayet kendine talâk/boşama hakkı verilirse, basit sebeplerden dolayı veya geçerli bir sebep olmadan

62 Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 38-66.

63 Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 342-348.

64 Sözlükte "kendisinden faydalanılan şey" anlamına gelen "meta" kelimesiyle aynı kökten olan müt'a, fikhî bir terim olarak, boşanmış kadınların acılarını hafifletmek ve gönüllerini almak için mehir dışında kocaları tarafından onlara verilmesi gereken mal, para, giyecek vb tarzındaki maddi yardıma denilmektedir. Bkz. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslamiyye ve Istılahâtı Fikhiyye Kâmusu*, t.y., İstanbul: Bilmen yay., II, 142; Zühayli, el-*Fikhü'l-İslâmî*, VII, 316.

65 Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 37-38.

evlilik akdini bitirme konusunda aceleci olacaktır.⁶⁶

Molla Feyzullah Erzen Hoca, “eşlerin boşanma hakkına sahip olması” konusunda yukarıda sayılan gerekçelerden dolayı “Talâk/boşama hakkı prensip olarak erkeğe/kocaya aittir.” şeklindeki klasik yaklaşımı verdikten sonra, İslam hukukunda kadının tefrîk/ yargı yoluyla boşanma hakkına sahip olması ile ilgili erkeğin iktidarsız olması, erkekte cüzzam, baras vs. fizyolojik hastalıkların bulunması, erkeğin nafakayı temin edememesi, küçük kızların rızası dışında dengi olmayan kişilerle zorla evlendirmiş olması gibi⁶⁷ hususlardan da bahsetmiştir.⁶⁸

Eserde yer alan bilgilerden Molla Feyzullah Erzen Hoca'ya göre talâk, prensip olarak öncelikle erkeğin hakkıdır. Ancak, belirli sebeplerin bulunması durumunda kadının da boşanma (tefrîk) hakkı bulunmaktadır. Bu bağlamda Molla Feyzullah Erzen Hoca'nın eserlerinde kadının boşanma hakkına vurgu yapmış olması, genel olarak İslam coğrafyasında eskiden beri yaygın olan “Kadının boşanma hakkı yoktur.” şeklindeki anlayış açısından önem arz etmektedir.⁶⁹

3. Cuma Namazından Sonra Zuhr-i Âhirin Kılınması

Cuma namazının sıhhat şartları ile ilgili doktrinde farklı görüşler

66 Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 38.

67 Bkz. *Levâmiu'l-cevahir*, III, 342-348.

68 Klasik İslam hukuku doktrinde yer alan bilgilere göre velilerin, küçük çocuklarını zorla da olsa evlendirme (velayet-i icbar) hakları bulunmaktadır. Bundan dolayı fukahanın ekseriyeti evliliğin muteber olabilmesi için ergenliğin şart olmadığını, veli veya bunun vekili tarafından evlendirilen küçüğün nikahının geçerli olduğunu kabul etmişlerdir. (Bkz. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Tahk. Taha Abdürreâf Sa'd, Dâru'l-Ciyl, Beyrut 2004, II, 14; Hayreddin Karaman, *Mukayese-li İslam Hukuku*, İstanbul 1986, I, 243; Zühayli, *el-Fikhü'l-İslâmî*, VII, 179-182.) Ancak velileri tarafından evlendirilen küçüklerin bulûğa erince mahkemeye başvurarak evliliği feshettirme (tefrîk) hakları vardır ki fıkıhta buna “*hyâr-ı bulûğ*” veya “*bulûğ muhayyerliği*” denilmektedir. (Merginâni, *el-Hidâye*, I, 198; İbnü'l-Hümân, *Fethu'l-Kadir*, III, 277; Bilmen, *Hukuk*, II, 50; Ebû Zehra, *Ahvâl*, 121-122. Şa'bân, *Ahvâl*, 119)

Yine İmam Mâlik ve İmam Şâfi'ye göre, bulûğ çağındaki bekâr kızı babası cebren evlendirebilir. Babanın kızın rızasını alması gerekli olmayıp sadece iyi bir davranıştır. Diğer taraftan İmam Mâlik ve İmam Şâfi'ye göre, bulûğa ermiş de olsa kız çocuklarının velisiz evlenmeleri/nikâhları muteber değildir. (Bkz. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, 12, 16 vd.; Nevevî, *Ravdatü't-Tâlibin*, Beyrut 1992, V, 401 vd.; Karaman, *Hukuk*, I, 247-248; Zühayli, *el-Fikhü'l-İslâmî*, VII, 189-191, 201-206.) Ancak, baba kızını dengi olmayan birisi ile evlendirmiş ise kızın bu nikahı feshettirme hakkı bulunmaktadır. (Bkz. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, II, 25; Şirbini, *Muğni'l-muhtâc*, III, 220.)

69 İslam hukukunda eşlerin boşanma hakkı ile ilgili geniş bilgi için bkz. İbrahim Yılmaz, *Yetki ve Sistem Açısından İslam Hukukunda Boşanma*, Laçın Yay., Kayseri 2007.

ileri sürülmüş ve bu şartlara bağlı olarak cuma namazından sonra *zuhr-i âhirin* kılınması meselesi sürekli tartışılmıştır.⁷⁰

Günümüzde de zuhr-i âhirin kılınması meselesi ülkemizde hep gündemde olmuş ve bu konu farklı açılardan tartışılmıştır.⁷¹ Bu anlamda günümüzde Şafii fikhî açısından cuma namazının sıhhat şartlarının bulunup bulunmamasından kaynaklanan iki mesele sürekli tartışılmıştır.⁷² Bunlardan birincisi, tek camili köylerde kılınan cuma namazlarında Şafii mezhebine göre cumanın sıhhat şartlarından olan cemaatin kırk kişi olması ile ilgili şart gerçekleşmiş olmasına rağmen cumanın farzı kılındıktan sonra o günün öğle namazının iade edilmesi, diğeri ise büyük yerleşim yerlerinde birden fazla camide Cuma namazının kılınması durumunda cumanın farzı kılındıktan sonra o günün öğle namazının iade edilmesi.⁷³

Müellif, bu iki meseleyi “*Ârâu'l-Urâ fi İmtinâ'iz-Zuhri Bâde'l-Cumuati fi'l-Kurâ*” isimli risalesinde tafsilatlı bir şekilde ele almış⁷⁴ ve birinci mesele ile ilgili, yani köylerde tek bir camide kırk sayısının tamam olduğu bir cemaatle cuma namazı kılındıktan sonra o günün öğle namazının iade edilmesinin haram olduğunu belirtmiştir.⁷⁵ Müellif, köylerde zuhr-i âhirin kılınması gerekir diyenleri dört gruba ayırmış ve bunların ileri sürdükleri gerekçeleri Şafii fikhî ile ilgili kaynak eserler-

70 Bkz. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, Dâru'l-ceyl, Beyrut 2004, I, 279-283; Abdurrahman el-Cezeri, *Kitâbü'l-Fikh Ale'l-Mezâhibü'l-Erbaa*, Beyrût 1990, I, 341 vd.; Vehbe Zühayli, *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk 1989, II, 376-392,

71 Cuma namazının sıhhat şartları ve zuhr-i âhirin kılınması ile ilgili geniş bir değerlendirme için bkz. Hayreddin Karaman, *İslamın Işığında Günün Meseleleri*, Nesil yay., İstanbul 1998, I, 11-42; Yunus Vehbi Yavuz, *Başlangıcından Günümüze Cuma Namazı*, Bursa 1986; Hamdi Döndüren, “Cuma Namazı ve Kılınma Şartları”, *Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 2, 1987, s. 141-150; Yusuf Kerimoğlu, *Fikhî Meseleler*, Ölçü Yay., İstanbul 1989, I, 295-235.

72 Daha yakın zamanda bu bölgede tartışmanın ötesinde “*Cumadan sonra züh-i âhir kılınması gerekmez.*” dediği için bazı âlimler cemaat tarafından tartaklanmıştır. Bkz. Abdülkadir Erzen, a.g.ö. n., s. 1-30.

73 Son dönemlerde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şafii mezhebine göre cumanın farzından sonra öğle namazının farzının kılınması ile ilgili tartışmalar ve risaleler için bkz. Seyyid Ali erzen el-Fındıkî, *Mecmûatü'r-Resâil (Risâletü'l-Lümâ Fi İâdeti'l-Cumua)*, İstanbul 2010, s. 73-105; Molla Hâvî ez-Zahurâni el-Hâlidî ed-Diyarbakrî, *Selâsü Resâil (Risâletü'l-Kıstâs Fi Beyâni'l-Hakkı fi İâdeti'l-Cumai'l-Kurâ li Eimmeti'n-Nâs)*, y.y., t.y., s. 1-46; Molla Nuredin Ciro, *er-Rasâil fi Akvâli'l-Ulemâ fi Erbeati Mesâil (Salâtiü'z-Zuhr Bâde Salâti'l-Cumua)*, El Yazması, Silopi, s. 190-220; 290-298.

74 Müellif köylerde cuma namazından sonra öğle namazının kılınması ile ilgili bölümü *Levâmiu'l-Cevâhir* içerisinde de aynen almıştır. Bkz. *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 117-133.

75 *Ârâu'l-Urâ fi İmtinâ'iz-Zuhri Bâde'l-Cumuati fi'l-Kurâ*, 26-53; *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 117-133.

den aktardığı görüş ve deliller ile çürütmeye çalışmıştır.⁷⁶

İkinci mesele ile ilgili yani büyük yerleşim yerlerinde birden fazla yerde cuma namazının kılınması durumunda ise, cuma namazının kılındığı hiçbir camide İmam Şafii'ye göre o günün öğle namazını iade etmenin gerekmediğini Şafii mezhebi ile ilgili kaynak eserlerden aktardığı deliller ile temellendirmeye çalışmıştır.⁷⁷ Ona göre, İmam Şafii'den aktarılan “Cuma namazının tek bir camide kılınması veya ilk camide kılınan cuma namazının sahih olup diğer camide kılanların öğle namazını iade etmeleri”⁷⁸ ile ilgili görüşün amacı, Müslümanları birlik ve beraberliğe teşvik ederek tek bir camide toplanma imkânları var ise cuma namazını birlikte kılmalarını sağlamaktır. Dolayısıyla tüm Müslümanların tek bir camide kılma imkânları yok ise diğer camilerde kılınan cuma namazları da geçerlidir. Bu gerekçeden dolayı cumanın farzından sonra öğle namazının iade edilmesi İmam Şafii'ye göre de gerekmemektedir.⁷⁹

Molla Feyzullah Erzen Hoca, zuhr-i âhirin kılınması meselesine ayrı bir önem vermiş, konuyla ilgili müstakil bir risale yazmış ve bu konuda yeni bir risale yazarken vefat etmiştir. Onun konuyla ilgili yaklaşımı, bölgede şu an yerleşmiş bulunan uygulamadan farklı olmuştur. O, “İhtiyâten zuhr-i âhir kılınsın.” diyen ulemanın⁸⁰ aksine özellikle kırk

76 *Ârâu'l-Urâ fi İmtinâi'z-Zuhri Bâde'l-Cumuati fi'l-Kurâ*, 26-53; *Levâmiu'l-Cevâhir*, III, 117-133.

Şafiiilerin ihtilaftan kurtulmak için zuhr-i âhiri kılmaya gerekçe gösterdikleri Hanefilerin cuma namazının sıhhati ile ilgili ileri sürdükleri şartlar şunlardır: 1) Cumanın kılındığı yer, şehir veya şehir hükmünde bir yer olmalıdır. 2) Cuma namazını devlet başkanı veya naibinin kaldırması ya da cuma kaldırması için salâhiyetli bir makam tarafından kendisine izin verilmiş kimsenin cuma namazını kaldırması. Bkz. Merğînânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1986, I, 82-83; Vehbe Zühayli, *el-Fikhü'l-İslâmî*, II, 274-277.

77 *Ârâu'l-urâ fi imtinâi'z-zuhri bâde'l-cumuati fi'l-kurâ*, s. 53-74.

78 Şafii, *el-Ümm*, tahk. Rif'at Fevzi Abdülmüttalib, Dâru'l-vefâ, 2001, II, 384; Şemsüddin Muhammed bin el-Hatîb eş-Şirbîni, *Muğni'l-muhtâc*, tahk. Muhammed Halil Aytânî, Dâru'l-ma'rife, Beyrut 1998, I, 420; Vehbe Zühayli, *el-Fikhü'l-İslâmî*, II, 279.

Şafii mezhebine göre, bir şehirde kılınan cumalardan hangisi önce ise o sahihtir, diğerleri batıldır. Çünkü birden fazla cuma kılınmaz. Aynı anda kılınan iki cumanın ikisi de batıldır. Öncelik ve yakınlıkta imamın iftitâh tekbirinin sonunda bulunan harfin söylenmesine itibar edilir. Hangi caminin imamı iftitâh tekbirini önce söylemiş ise onun kıldıracağı camide kılınan cuma önce sayılır. Eğer iftitâh tekbirinin “ra”sını birbirine yakın zamanda aldıkları bilinir yahut hangisinin önce veya yakın olduğu bilinmezse, vakit geniş olduğu takdirde cuma namazı iade edilir. Bkz. Vehbe Zühayli, *el-Fikhü'l-İslâmî*, II, 279.

79 *Ârâu'l-Urâ fi İmtinâi'z-Zuhri Bâde'l-Cumuati fi'l-Kurâ*, s. 56-57.

80 Örnek olarak bkz. Molla Hâvi el-Hâlidî ed-Diyarbakîrî, *Selâsü Resâil*, “Risâletü'l-Kistâs fi Beyâni'l-Hakkı fi İâdeti Cume'l-Kurâ li Eimmeti'n-Nâs”, s. 1-46; Molla Nureddin Ciro (ö. 2011), *el-Yâkûtu'n-Nefise fi Acâibi'l-Ğaribe*, s. 114; *er-Rasâil fi Akvâli'l-Ulemâ*, s. 194-220, 290-297.

kişilik cemaatin tamam olduğu tek camili köylerde zuhr-i âhirin kılınmaması gerektiğini ve kılınmasının haram olduğunu delilleri ile ortaya koymuştur.⁸¹

Eserlerinden anlaşıldığına göre onun konuya bu kadar önem vermesi “*ibadetlerin şüphe üzerine ikame edilemeyeceği ve ibadetlere ziyade yapılmayacağı*” fıkıh kaidesi ile ilgili olmakla birlikte, “*ibadetlerde kolaylık yolunun*” tercih etmesinden de kaynaklanmaktadır.⁸²

Sonuç:

Molla Feyzullah Erzen, Cumhuriyet döneminde Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde yetişen önemli bir din âlimidir. O, Nuh (as)’ın makamının manevi ikliminde bir ilim ve irfan merkezi olan Cizre havzasında çok genç yaşta ilim yolculuğuna çıkmış ve zamanın önde gelen âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. Yaşadığı bölgede toplumun sorunlarına karşı duyarlı olmuş, gündemde tartışılan fikhî meseleler hakkında görüşüne başvurulmuş bir âlim olmuştur.

Bu anlamda o, eserlerinde bölge insanını yakından ilgilendiren “*zuhr-i ahir, eşlerin boşanma hakkı*” gibi geçmişten günümüze tartışılan ve bölgede ciddi sıkıntılara sebep olan konulara yer vermenin yanında, bilim ve teknolojinin gelişmesi ile gündeme gelen “*organ nakli, ilaç vb. yöntemlerle doğum kontrolü*” gibi konular hakkında da araştırmalar yapmıştır.

Yazmış olduğu risale ve eserlerden derin bir fıkıh müktesebatına sahip olduğu anlaşılan Molla Feyzullah Erzen Hoca, Şafii mezhebine mensup olmakla birlikte, diğer mezheplerin görüşlerine de atıfta bulunmuştur. Bu anlamda, *Keşfü’l-Ervâk An Ahkâmi’l-Fülûsi ve’l-Evrâk* isimli eserinde fülûs ve kâğıt paralarla mudarebe ortaklığı yapma konusunda Hanefilerin taklit edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Çalışmamızdan ve bölgede yaptığımız gözlemlerden edindiğimiz izlenime göre, bölge insanı, dışarıdan gelen din görevlilerinden ziyade,

81 *Ârâu’l-Urâ fi İmtinâi’z-Zuhri Bâde’l-Cumuati fi’l-Kurâ*, s. 26-53; *Levâmiu’l-Cevâhir*, III, 117-133.

82 *Ârâu’l-Urâ fi İmtinâi’z-Zuhri Bâde’l-Cumuati fi’l-Kurâ*, s. 26-53; *Levâmiu’l-Cevâhir*, III, 117-133.

bölge medreselerinde yetişen din adamlarına itibar etmekte ve karşılaştıkları güncel dinî/fikhî meseleleri onlara sorarak çözüm üretmelerini istemektedir.

Molla Feyzullah Erzen Hoca bölge âlimleri içinde, nakilden ziyade aklı ve maslahatı ön plana çıkararak tüm mezheplerin görüşünden istifade etme ve bölge insanın karşılaştığı dinî/fikhî sorunlara, içinde buldukları zamanın şart ve icaplarına uygun, toplum maslahatını ön plana çıkaran çözümler üretme noktasında bir örnek teşkil etmektedir.

Kaynakça

1. Abdullah Yaşın, *Tarih Kültür ve Cizre*, Ankara 2007.
2. M. Halil Çiçek, “*Yakın Dönemde Cizre Medreseleri*”, Hz. Nuh’tan Günümüze Cizre Sempozyumu, Cizre Kaymakamlığı, İstanbul 1999, s. 126.
3. Mustafa Şanal, “*Osmanlı Devleti’nde Medreselerde Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme Ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış*”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Kayseri, Sayı: 14 Yıl : 2003/1, 149-168
4. *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu* (14-16 Mayıs 2010), Sempozyum Bildirileri, Şırnak 2010, s. 531-792.
5. Şeyh Said Seyda el-Cezerî, *Mektûbât*, Haz. Şeyh Abdüssamed el-Fârkînî, terc. İbrahim Öztürk, İnegöl 2008, s. 40 vd.
6. Recep Özdirek, “*Cumhuriyet Döneminde Şırnak Bölgesinde Yaşayan Âlimlerin Fıkıhla İlgili Eserlerini Değerlendirilmesi*”, Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010), Sempozyum Bildirileri, Şırnak 2010, s. 707-722.
7. Yılmaz Öztuna, *Türkiye Tarihi*, Hayat yay. 1970.
8. Nuri Ünlü, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*, İstanbul 1984.
9. Abdülkadir Erzen, *Şeyh Seyid Feyzullah Erzen el-Fındıkî’in Hayatı ve Eserleri* (Babası ile İlgili Basılmamış Özel Notlar, s.1-30).
10. Feyzullah Erzen, *Levâmiu’l-Cevâhir Bi İsnê Aşere Fennen Yücâhir*, (daktilo yazması) Silopi 1996.

11. Pınar İlkcaracan, “Doğu Anadolu’da Kadın ve Aile”, 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 173-192.
12. Molla Hâvî ez-Zahurâni el-Hâlidî ed-Diyarбекrî, *Selâsü Resâil (Risâletü’l-Kıstâs fî Beyânî’l-Hakkı fî İâdeti’l-Cumâi’l-Kurâ li Eimmeti’n-Nâs)*, y.y., t.y., s. 1-46.
13. Molla Nureddin Ciro, *er-Rasâil fî Akvâli’l-Ulemâ fî Erbeati Mesâil (Salâtü’z-Zuhr Ba’de Salâti’l-Cumua)*, El Yazması, Silopi, s. 190-220; 290-298.
14. Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul 1986.
_____ *İslamın Işığında Günün Meseleleri*, Nesil yay., İstanbul 1998, I,
_____ *Günlük Hayatımızda Helaller ve Haramlar*, Nesil yay., İstanbul 1991.
15. Abd Halil Ebu İyd, “İslam Hukukuna Göre Kısırlaştırma ve Geçici Yollarla Doğum Kontrolü”, çevr. Mustafa Akman, Marife, yıl:1, sayı:3, 2001, s. 133-151.
16. Abdurrahman el-Cezerî, *Kitâbü’l-Fıkh Ale’l-Mezâhibü’l-Erbaa*, Beyrût 1990.
17. Merğînânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1986.
18. Şafîi, *el-Ümm*, tahk: Rif’at Fevzî Abdü’l-Matlab, Dâru’l-vefâ, ty. 2001.
19. Nevevî, *Ravdatü’t-Tâlibîn*, Beyrut 1992.
20. Şemsüddîn Muhammed bin el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, tahk. Muhammed Halîl Aytânî, Dâru’l-ma’rife, Beyrut 1998, I, 420.
21. Vehbe Zühayli, *el-Fıkhü’l-İslâmî ve Edilletühü*, Dâru’l-fıkr, Dımeşk 1989.
22. Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslamiyye ve Istilahâtı Fıkhiyye Kâmusu*, Bilmen yay., İstanbul. t.y.
23. İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-Müctehid*, tahk. Taha Abdürraûf Sâd, Dâru’l-cîyl, Beyrut 2004.